

Křesťanská sociální etika Jabok 2008

6. SOLIDARITA, SUBSIDIARITA, SPOLEČNÉ DOBRO

Zásady křesťanské sociální etiky

- Sociální etika vychází z reality člověka v současném světě na úrovni individuální, sociální i globální.
- Jejím cílem je realizace **společného dobra** (obecného blaha) na všech úrovních:
 - Individuální: lidská práva, umožnění osobního rozvoje každého člověka
 - Sociální: sociální spravedlnost, etický hospodářský systém
 - Globální: mír, zachování životního prostředí
- Důvodem k tomuto snažení je obecně platná a pro většinu lidí nezpochybnitelná hodnota **důstojnosti člověka**.
- Zároveň jde o uskutečnění křesťanského etického principu lásky, v sociální oblasti chápaného jako spravedlnost, který se v konkrétní realitě projevuje jako **solidarita**.
- Hlavním metodickým principem uskutečňování solidarity je **subsidiarita**.

Smysl a význam principů

- Princip je nějaký rámec, něco všeobecného bez čeho se nedá dost dobře fungovat. Je to určitá idea, orientace. Není to něco konkrétního. Neříká mi, jak se mám chovat v té které situaci, je to východisko pro přemýšlení (dává určitý základ a určité mantinely).
- Principy se v průběhu času profilují. Vztahují se na společenský život v celé jeho komplexnosti – ekonomika, právo, politika, mezi-osobní vztahy. Principy nedávají žádná hotová nebo dokonce ideální uspořádání, ani žádné konkrétní návody k jednání.
- Principy vytvářejí jednotu, jsou navzájem provázány a také se navzájem doplňují. Vytváří kostru, na základě které se může postavit dům, ve kterém se dá dlouhodobě bydlet. Jsou to směrnice, jak lze utvářet dobrý společenský život a jak ho také obnovovat. Mají hluboce morální význam. Vybízí k jednání, které přispívá k rozvoji života a odpovídá lidské důstojnosti. Představují mravní požadavky pro jednotlivce, ale i instituce.

Společné dobro

- *„Souhrn podmínek společenského života, které jak skupinám, tak jednotlivým členům dovolují úplnější a snazší dosažení vlastní dokonalosti.“ (GS 26)*
- Pojem „bonum commune“ – obecně prospěšné dobro: Tomáš Akvinský, obsahově přejato od Aristotela.
- Cíl, k němuž směřuje křesťanská sociální etika.
- Ke společnému dobru by měl směřovat složitý systém hospodářských, politických a kulturních struktur a mechanismů. V současné době se za nejdůležitější považuje politická demokracie, sociálně tržní ekonomika a eticky odpovědná kultura (včetně médií). Na tvorbě tohoto systému se podílí každý občan, proto za něj každý nese odpovědnost.

- Společné dobro je důvodem existence politické autority.
- Specifikum křesťanského přístupu: přednostní opce pro chudé.

Rozdílná pojetí společného dobra

- V **komunismu** - se obecné blaho určuje direktivně tím, že se centrálně plánuje výroba a potřeby spotřebitelů. Nerozlišuje se přitom mezi zájmem a blahem jednotlivce.
- Pro **klasický hospodářský liberalismus** - naproti tomu obecné blaho nastává automaticky, když se každý jednatel stará o své blaho tím, že na trhu nabízí a žádá zboží a práci. Obecné blaho je potom jen součtem jednotlivých zájmů, které se prosadily na trhu. (Jedinec, který z objektivních důvodů nemůže podat přiměřený výkon, nemůže mít na společném dobru účast.)
- **Křesťanský pohled** se vyhýbá oběma těmito extrémům – je mezi koncepcí individualistickou a kolektivistickou. Společné dobro chápe jako prostor pro rozvoj každého jedince (tedy i toho, kdo je jakkoli znevýhodněn), který musí být vytvořen úsilím institucí (na prvním místě státu).

Subjekty uskutečnění společného dobra (DH čl.6)

- Záležitost všech lidí v jejich různorodých uskupeních (úkol: občanů, společenských skupin, státu, církve).
- Principu společného dobra velmi dobře odpovídají **neziskové, nevýdělečné, nonprofitní organizace**, které provozují dobročinnou a veřejně prospěšnou činnost v oblasti ekologie, humanitární péče, sociální péče, tělovýchovy, vědy a výzkumu, vzdělávání, ochrany života a zdraví.
- Přesto péče o společné dobro s ohledem na všechny jeho komponenty je **úkolem státu**, který by se měl starat hlavně o chudé a o ty, kdo stojí na okraji společnosti: Společné dobro = aby se relativně měli všichni dobře, ne jenom někteří. Neznamená to však poskytnutí stejných konkrétních příležitostí ve všech sférách života. „Životní šance“ jsou vždy nestejně rozděleny.
- Stát má zajišťovat politické předpoklady pro uskutečnění řádu. Jde v podstatě o právní ochranu a zachování míru vnitřního i vnějšího.
- Kompetence státu je *univerzální*, není však *totální*. Nesmí na sebe převzít uskutečňování všech společenských hodnot. V opačném případě jde o ničení schopnosti společnosti a lidské důstojnosti.
- Funkce obecného blaha je **subsidiární** (pomocná) a **komplementární** (doplňující). Obecné blaho má pomáhat lidem plnit jejich úkoly, které by sami splnit nemohli, anebo by je nemohli plnit příliš dobře.

Univerzální určení statků a soukromé vlastnictví

- Bůh daroval zemi všem lidem, proto všichni lidé mají mít podíl na hmotných statcích. Každý člověk musí mít možnost dosáhnout takové úrovně blahobytu, která je nezbytná k jeho plnému rozvoji.
- Tento princip vyplývá ze zásady společného dobra. Jde o přirozené právo každého člověka. Má vyšší hodnotu než právo na soukromé vlastnictví.

- Právo vlastnit majetek patří k základním lidským právům, je součástí lidské důstojnosti. Je zdůrazněno ve všech sociálních encyklikách
- To se týká i vlastnictví pozemků a výrobních prostředků, jejich užívání však musí přinášet prospěch všem.
- Sociální stát stanovuje nutné přerozdělování zisků zákonem.

Solidarita

- *„Pevná a trvalá odhodlanost usilovat o obecné blaho neboli dobro všech a jednoho každého, protože všichni jsme zodpovědni za všechny.“ (SRS 38)*
- Odpověď na princip personality: právní nárok každé lidské osoby na uznání její důstojnosti a lidských práv předpokládá plnění určitých povinností ze strany druhých osob. Princip solidarity vymezuje povinnosti odpovídající tomuto právnímu nároku.
- Princip lásky k bližnímu aplikovaný na sociální úroveň. Odpovědnost
 - Silnějších za slabší
 - Bohatých za chudé
 - Zdravých za nemocné
 - Mocných za bezmocné
- Předpokládá odpovědnost každého člověka nejen za sebe a za svou rodinu, ale také za společnost – je v rozporu s kulturou zaměřenou pouze na individuální prosazení jedince.
- Čím více je společnost zaměřena individualisticky, tím více musí být solidarita vynucována zákonem.
- Solidarita na globální úrovni: odpovědnost bohatých států za státy chudé.

Trojí vzájemná povinnost ve společenství

- Povinnost jednotlivců a skupin k sobě navzájem
- Povinnost jednotlivců a skupin k celku
- Povinnost celku k jednotlivcům a skupinám
- *„Lidé jsou od přirozenosti společenské bytosti, proto musí jeden s druhým spolu žít a usilovat o vzájemné dobro. Společně soužití proto vyžaduje, aby navzájem stejným způsobem uznávali svá práva a plnili své povinnosti. Z toho také vyplývá, že každý musí velkomyslně přispívat k vytvoření takového sociálního prostředí, ve kterém jsou práva občanů stále lépe a svědomitěji zachovávána a jejich povinnosti jsou rovněž tak stejným způsobem plněny.“ (Pacem in terris 32)*

Subsidiarita

- *„Přece však v sociální filozofii stále platí důležitá zásada, která se nedá vyvrátit ani změnit: To, co mohou jednotlivci provést z vlastní iniciativy a vlastním přičiněním, to se jim nemá brát z rukou a přenášet na společnost. Stejně tak je proti spravedlnosti, když se převádí na větší a vyšší společenství to, co mohou vykonat a dobře provést společenství menší a nižší.“ (QA79)*
- *„Státní moc má tedy záležitosti a starosti méně důležité - které ji ostatně rozptylují - ponechávat k vyřizování nižším společenstvím. Tak bude moci s větší svobodou, energií a účinností provádět všechno to, co je pouze jejím úkolem, poněvadž jediné*

ona na něj stačí: řídit, dohlédnout, donucovat a trestat; vždy podle povahy a potřeby jednotlivých případů." (QA 80)

- Princip řízení, v němž by se mělo ponechat odpovědnosti nižších složek vše, co nemusí řešit složky vyšší. Opak centralizace.
- Tolik svobody, kolik je možné – tolik zasahování, kolik je nutné.
- Princip výstavby občanské společnosti: podpora iniciativ jednotlivců a skupin, minimální zasahování ze strany státu (opak: totalitní režimy).

Participace

- Spoluúčast a spolurozhodování – důsledek subsidiarity:
 - v politice demokracie
 - v řízení podniků a institucí vytváření mechanismů k maximálnímu využití tvůrčího potenciálu všech zúčastněných
 - v katolické církvi dosud není plně realizována

Tři roviny aplikace principu subsidiarity

- **Rovina osoby jako subjektu:** princip subsidiarity zavazuje jednotlivce, aby své postavení jako subjektu hájil z vlastní iniciativy a vlastním přičiněním. Může se to dařit tím lépe, čím větší prostor mu k tomu poskytují zákony a instituce.
- **Rovina mezi osobou a státem – sociální sféra:** ta by měla sloužit dobru jednotlivých osob:
 - politicko-právní systém: důležité orgány by měly být co nejbližší občanům – komunální politika
 - ekonomický systém: rozdělení kompetencí v podniku – možnost spolurozhodování (+ odbory, studentská rada...)
 - kulturní systém: prostor pro spontánní tvořivost jednotlivců a skupin
 - náboženský systém: samostatná, na státu nezávislá organizace církví, jejich vnitřní členění blízké člověku (farnosti, sociální aktivity, duchovní komunity, malá společenství apod.)
- **Rovina globálního společenství lidstva:** pro řešení globálních problémů chybí kompetence (autorita?) na nadnárodní rovině (PT 137):
 - Válečné konflikty – požadavek mezinárodního právního a mírového řádu
 - Ekologie – požadavek účinné mezinárodní spolupráce
 - Ekonomika – existující „trh bez státu“ potřebuje obecně závazná etická kritéria
 - Rozvoj – požadavek mezinárodní politiky rozvoje, která by měla vliv na politické podmínky v rozvojových zemích i na globální ekonomický řád
 - Lidská práva – požadavek elementárních standardů na globální rovině

Sociální spravedlnost

- Termín se používá do poloviny 19. stol., není jednoznačně definován. Křesťanské pojetí vychází z opce pro chudé, a tím se liší od socialistického (sociální rovnost) i liberálního (odmítá ideu sociální spravedlnosti jako iluzi).
- Dílčí aspekty sociální spravedlnosti:
 - **Komutativní (směnná)** – spravedlivé podmínky smlouvy a směny (např. pracovní podmínky, mzdy...)

- **Kontributivní (participativní)** – aktivní účast všech na sociálním životě (včetně lidí znevýhodněných; problém nezaměstnanosti...)
- **Distributivní (podílná)** – rozdělení statků v opci pro chudé (systém přerozdělování musí být prospěšný osobám, jejichž materiální potřeby nejsou uspokojovány)
- **Legální** – spravedlnost a jistota v realizaci práva (nestrannost soudu, rovnost před zákonem, presumpce nevinny...)
- Má-li sociální spravedlnost směřovat ke společnému dobru, musí být zároveň plněny všechny čtyři aspekty

Oblasti křesťanské sociální etiky

- Politika: stát a právo
- Hospodářství, lidská práce
- Kultura: výchova, vzdělání, umění, média
- Rodina
- Ekologie, mír
- Globální sociální spravedlnost